

Parménide, le logos nous fait saisir l'éternelle vérité de l'être; mais cette seconde vérité n'annule pas la première». Le chapitre II, *La vérité* (pp. 73-183), porte sur l'analyse des fr. 2, 3, 4, 5, 6, 7 et 8 jusqu'au vers 51, où la déesse termine son discours. Selon l'auteur la déesse met fin au discours, car il n'y a plus rien à ajouter au sujet de la vérité, rien ne lui échappant (cf. p. 183). Dans le chapitre III, *Le mythe* (pp. 185-168), l'auteur analyse les fragments 8 (vv. 52-61), 9, 10, et 11, suivi du témoignage de A 37 I d'Aétius. Suivent les fr. 12, 13, 14, 15, 16, 17 et 18 interprétés en latin par Caelius Aurelianus, médecin probablement du Ve siècle de notre ère, et traduit en français par Conche. Le fr. 19 – la fin du Poème – consiste, selon l'auteur, en une récapitulation et leçon de métaphysique, si par «méthaphysique» on entend un discours sur les choses physiques (qui doivent leur existence à la φύσις) considérées dans leur ensemble (cf. p. 265). Dans sa *Conclusion* (pp. 269-272), l'auteur insiste sur le fait que Parménide, par son *Poème*, a radicalisé la pensée héraclitéenne de la fluidité des choses. Il termine en mettant l'accent sur l'éternité du «il y a», de la présence, le passé n'existant plus, le futur n'étant pas encore et le présent s'écoulant rapidement, entraîné qu'il est par le «fleuve». Par son *Poème*, Parménide répond à Héraclite en affirmant que même si l'homme se laisse entraîner par le «fleuve», il est toujours lui-même, par sa présence; car s'il n'existait pas, il n'y aurait même pas de fleuve pour l'entraîner. Il s'agit d'une véritable contribution de l'auteur à l'interprétation de la notion de la *présence*, considérée, comme «le Site où tout bouge mais qui ne bouge pas, (comme) l'Ouverture où jamais ne cesse l'accueil de ce qui a lieu». On est présent dans un «maintenant» éternel ou temporel, peu importe, car ce qui compte c'est qu'on se trouve dans le νῦν. Suivent trois Index: des sources, des termes grecs et des passages d'auteurs anciens (pp. 273-288).

Maria PROTOPAPAS

Jean BARBEYRAC, *Écrits de droit et de Morale*, Παρουσίαση από την Simone Goyard-Fabre, Centre de Philosophie du droit (Paris II - N.R.S. - U.R.A. 956), Paris, 1996.

Ἡ Simone Goyard-Fabre, ἐπίτιμη καθηγήτρια Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Caen, συγγραφέας πολλῶν ἔργων φιλοσοφικοῦ καὶ νομικοῦ προβληματισμοῦ – ἔργων γιὰ τοὺς: E. Kant, Montesquieu, Fr. Nietzsche, J. Locke, J. Bodin, H. Kelsen, Th. Hobbes, Pufendorf, τὸν γαλλικὸ διαφωτισμό, τὴν πολιτικὴ φιλοσοφία – καθὼς καὶ ὑπεύθυνη ἐκδόσεων ἔργων, ὅπως: Ἡ οὐτοπία, τοῦ More, τῆς σειρᾶς *Thesaurus de Philosophie du droit*, κ.ἄ., συγκεντρώνει σὲ ἓνα τόμο κείμενα τοῦ θεωρητικοῦ τοῦ φυσικοῦ δικαίου τοῦ 18ου αἰ. καὶ εὐρυμαθέστατου Jean Barbeyrac (1674-1744), γνωστοῦ γιὰ τὶς μεταφράσεις στὴ γαλλικὴ ἔργων σοφῶν νομομαθῶν (R. Grotius, S. Pufendorf, R. Cumberland), ἀλλὰ καὶ δικῶν τοῦ ἔργων τὰ ὁποῖα τὸν κατατάσσουν σὲ περίοπτη θέση μεταξὺ τῶν ἐκπροσώπων τοῦ νομικοῦ θετικισμοῦ. Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου ἡ συγγραφεὺς παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Barbeyrac, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆ νεότητά του ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν ἠθικὴ φιλοσοφία, «πρόσεξε ἰδιαίτερα τὴν ἔννοια τοῦ φυσικοῦ δικαίου, καθόσον ἀντιστοιχοῦσε γι' αὐτὸν σ' ἓνα γενικὸ σύστημα καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸν Θεό, τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ὁμοίους του» (σ. 13). Τὸ πρῶτο κεφάλαιο: *Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Jean Barbeyrac* (1674-1744) ἐκτείνεται σὲ 80 σελίδες· γοητευτικὴ ἀφήγηση ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ B. στὴ γαλλικὴ γενέτειρα (Béziers, Vivarais), τὴ μετάβαση στὴν Ἑλβετία μετὰ τὴν ἀνάκληση τοῦ Διατάγματος τῆς Νάντης («πληγὴ τῆς νιότης») χαρακτηρίζει τὸ γεγονὸς γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ B. ἡ συγγραφεὺς, σ. 26· δοκιμασίες τῆς ζωῆς καὶ εὐθύνες ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν 17 χρόνων· δυσχέρειες ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸ περιβάλλον στὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς στὸ Βερολῖνο ποὺ τὸν ἀναγκάζουν νὰ ἐγκαταλείψει μιὰ σταδιοδρομία ἐκκλησιαστικὴ, κι ἔτσι, ὁμῶς, μὲ τὴν ἀνάκτηση τῆς χαμένης ἡρεμίας νὰ δοθεῖ ὁλόψυχα στὴ διδασκαλία καὶ στὴν πνευματικὴ δημιουργία (μετάφραση τοῦ *De jure naturae et gentium*, τοῦ Pufendorf, γαλλ. ἔκδοση 1706, μακρὸς πρόλογος καὶ ἐμβριθεῖς σχόλια, ποὺ ἐπιμαρτυροῦν τὴν πολυμαθεία καὶ ὀξύνοια τοῦ μεταφραστῆ· μετάφραση τοῦ *De officio hominis et civis*, τοῦ ἰδίου συγγραφέα, γαλλ. ἔκδ. 1707, δημοσίευση τῆς μετάφρασης δυὸ πρυτανικῶν λόγων τοῦ Gérard Noodt. Τὸ δίτομο

ἔργο *Traité du jeu* (1709), ἓνα δοκίμιο τῶν παθῶν μὲ λεπτότατες ψυχολογικὲς παρατηρήσεις, ἀρθρώ-
νεται στὴν ἰδέα τοῦ φυσικοῦ δικαίου μὲ εὐθυντήρα πάντα τὴν ἠθική). Ἡ ἔκθεσις τῆς περιόδου τῆς
Λωζάννης, ποὺ ἀκολουθεῖ (σσ. 17 ἐπ.), περιέχει ἐνδιαφέρουσες ἀναφορὲς στὶς ἐννοιες τῆς προόδου,
τῆς ἱστορίας τῶν ἐπιστημῶν – μὲ τίς ὁποῖες ὁ B. προαναγγέλλει τὴ θεματικὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ δια-
φωτισμοῦ –, στὴν ἀπαισιόδοξη διδασκαλία τοῦ Rousseau, ὡς πρὸς τὴν ὁποία ὁ B. μὲ τὴν αἰσιοδοξία
τοῦ βρίσκεται ἀκριβῶς στοὺς ἀντίποδες –, στὴν κριτικὴ τοῦ B. γιὰ τὸν Leibniz, στὴ σχέση θετοῦ
νόμου καὶ φυσικοῦ δικαίου (ἢ ἀλλιῶς δικαίου - ἠθικῆς). Στὴν ἐπόμενη περίοδο (σ. 23 ἐπ.) σημαντικὴ
προσφορὰ ἀποτελοῦν τὸ ἱστορικὸ - ἐρευνητικὸ ἔργο *Histoire des Anciens traités* (1739), συλλογὴ τῶν
διπλωματικῶν συμβάσεων ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν πρῶτο Μεσαίωνα, καὶ ἡ μετάφρασις – μὲ
φιλοσοφικὸ πρόλογο τοῦ B. – τοῦ *De legibus et gentium*, τοῦ R. Cumberland, ἐκδ. τοῦ 1744 – χρονιάς
τοῦ θανάτου τοῦ B. Ἡ συγγραφεὺς κλείνει τὸ πρῶτο αὐτὸ κεφάλαιο τοῦ βιβλίου συνοψίζοντας τὴ
συμβολὴ τοῦ B. ὡς ἑξῆς: «Ὁ J. B. ... τὴν ὥρα ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη ἀρχίζει ὁ θρίαμβος τοῦ διαφωτισμοῦ,
ἀποτελεῖ μία πλούσια φιλοσοφικὴ καὶ νομικὴ παρουσία, ἡ ὁποία δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συρρικνωθεῖ
στὴ μεταφραστικὴ καὶ σχολιαστικὴ συμβολή... δὲν μπορεῖ νὰ παραθεωρηθοῦν οὔτε ἡ πρωτοτυπία
οὔτε ἡ σημασία τῆς φιλοσοφικῆς προσφορᾶς τοῦ στὴν θεωρία τοῦ φυσικοῦ δικαίου». Στὸ δεῦτερο
κεφάλαιο ἡ συγγραφεὺς, ἀφοῦ παρατηρήσει ὅτι τὸ φυσικὸ δίκαιο εἶναι ἀπὸ τίς παλαιότερες ἀλλὰ καὶ
τίς πλέον συζητημένες ἐννοιες, διερευνᾷ τίς δυὸ μεγάλες στιγμὲς τῆς ἱστορίας τοῦ φυσικοῦ δικαίου
(σσ. 30 ἐπ.) μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα δικαίου καὶ ἠθικῆς τοῦ B. (ὅπου βέβαια ἐπικρατεῖ, γιὰ τὸν διαμαρτυρό-
μενο B., ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ Μεταρρύθμιση —δεύτερη στιγμὴ τῶν ἐπιστημῶν τῶν ἡθῶν— ὑπερέχει τῶν
προηγούμενων θρησκευτικῶν θέσεων, τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία ὡς καὶ τοὺς
Πατέρες). Ἡ συγγραφεὺς ἀναφέρεται στοὺς προλόγους τῶν μεταφράσεων ἀπὸ τὸν B. τῶν Pufendorf
καὶ Grotius, ἐξετάζει τὴν ἐναντίωσιν τοῦ B. στὸν Leibniz – πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Pufendorf – ὅπου ἡ
θεωρία τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐγγράφεται στὸν ὀρθολογικὸ μονισμό μᾶς τελολογικῆς σύλληψης τοῦ
κόσμου) –, καθὼς καὶ τὴν κριτικὴν τοῦ στὴν κριτικὴν τοῦ Pufendorf (τὴν πλάνην νὰ συγχέει τὸ χρήσιμο
μὲ τὸ ἐντιμὸ, σ. 46). Στὴ συνέχεια παρατηρεῖ ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ συναρπαστικὴ ὑπεράσπισιν ἐντάσσεται
στὸ πρωτεῖκὸ καὶ ρευστὸ τῆς ἐννοίας τοῦ φυσικοῦ δικαίου ποὺ χαρακτηρίζει τίς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰ.
Ἔτσι μελετᾷ κατ'ἀρχὴν τὴ διαίρεσιν σὲ δύο διαφορετικὲς τάσεις τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ φυσικοῦ
δικαίου τοῦ 18ου αἰ. (Burlamaqui, 1649-1748 – πιστότητα στὸν Pufendorf – Vattel, πιστοὺ τῶν
Leibniz, Wolff καὶ ἐναντίον στὸν Barbeyrac), καὶ περνᾷ στὶς θέσεις τοῦ Barbeyrac (κατηγορηματικὴ
ἄρνησις τῆς αὐτοθεμελίωσης τῶν ἀνθρώπινων θεσμῶν, θεμελίωσις καὶ ἐγκυρότητας τοῦ φυσικοῦ
δικαίου στὴ βούλησις τοῦ θεοῦ), γιὰ νὰ καταλήξει ὅτι: «ὁ θρίαμβος τοῦ ὀρθολογισμοῦ, οἰκοδομώντας
τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν αὐτονομίαν του, ἐπεσκίασε... ὅ,τι τὸ σύστημα τοῦ φυσικοῦ
δικαίου, ὅπως τὸ ἐπεξεργάστηκαν ὁ Pufendorf ἢ ὁ Barbeyrac, εἶχε δανεισθεῖ ἀπὸ τὴν ἠθικὴ παρά-
δοξιν...». Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν στὸ βιβλίον ἀκολουθεῖται ἡ ἑξῆς διάρθρωσις: 1. Βιβλιογραφία/ὁδηγὸς
στὶς θεωρίες τοῦ φυσικοῦ δικαίου τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰ., γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Barbeyrac, τὰ βασικὰ ἔργα
τῆς Σχολῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου τὸν 17ο καὶ 18ο αἰ.). 2. Τὸ *Mémoire sur la vie et sur les Écrits*, ποὺ
ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ Barbeyrac 3. *Discours sur la Permission des Lois* 5. *Discours sur le Bénéfice des Lois* 6.
Jugement d'un anonyme avec des réflexions du traducteur 7. *Préface du traité de la Morale des Pères de*
l'Église 8. Index Nominum.

ἌΝΝΑ ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ

Joachim LACROSSE, *L'amour chez Plotin*, Cahiers de Philosophie Ancienne, 11, Ousia, Bruxelles, 1994.

Μολονότι ὑπάρχουν ἀρχετὲς μελέτες (π.χ. P. Hadot, Krakowski, A. M. Wolters, A. H. Armstrog, F. Romano, A. Kélessidou κ.ἄ.) ποὺ ἀναφέρονται στὸ θέμα τοῦ ἔρωτος στὶς Ἑννεάδες τοῦ

